

competence is a set of personality traits that together with knowledge, skills and abilities help to carry out professional activities at a high level. In the different references and scientific researches of recent years, the formation of professional and psychological competence of intending officers of the National Guard of Ukraine is almost not investigated. To perspective directions of research of this problem, we refer definition of structure of professional and psychological competence as a professionally important property of intending officers of the National Guard of Ukraine.

Key words: *competence approach, competence, vocational education, professional and psychological competence.*

References

1. Zy'mnyaya Y. A. Klyuchevye kompetency'y` – novaya parady`gma rezul'tata obrazovany`ya / Y`. A. Zy'mnyaya // Vysshee obrazovany`e segodnya. – 2003. – № 5. – S. 34–42.
2. Pometun O. I. Dy'skusiya ukrayins'ky`x pedagogiv navkolo py'tan` zaprovadzheniya kompetentnogo pidxodu v ukrayins'kij osviti / O. I. Pometun // Kompetentnisny`j pidxid u suchasnij osviti: svitovy`j dosvid ta ukrayins'ki perspekty`vy`: biblioteka z osvith`oyi polity`ky` / Zag. red. O. V. Ovcharuk. – K. : K.I.S., 2004. – 112 s.
3. Olijny`k T. S. Realizaciya kompetentnogo pidxodu v navchal`nomu procesi na perekladacz`komu viddileni fakul'tetu inozemny`x mov TNPU im. V. Gnatyuka / T. S. Olijny`k // Profesiyni kompetenciyi ta kompetentnosti vchy`telya : materialy` regional`nogo naukovoprakty`chnogo seminaru. – Ternopil`, 2006. – S. 69–71.
4. Bolotov V. A. Kompetentnostnaya model`: ot y`dey` k obrazovatel`noj programme / V. A. Bolotov, V. V. Sery`kov // Pedagogy`ka, 2003. – № 10. – S. 8–14.
5. Xutors'ky`j A. V. Klyuchevye kompetency'y` kak komponent ly`chnostno ory`enty`rovannoj parady`gmy obrazovany`ya / A. V. Xutorskoj // Narodnoe obrazovany`e. – 2003. – № 2. – S. 58–64.
6. Zakon Ukrayiny` «Pro vy`shhu osvitu» [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Data zvernennya: 18.05.2018.
7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny` vid 23.11.2011 r. № 1341 «Pro zatverdzhennya Nacional`noyi ramky` kvalifikacij» [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>. – Data zvernennya: 19.05.2018.
8. Raven D. Kompetentnost` v sovremennom obshhestve: vyavleny`e, razvy`ty`e y` realy`zacy`ya / D. Raven. – M. : Kogy`to-Centr, 2002. – 396 s.
9. Suchasny`j tlumachny`j slovny`k ukrayins`koyi movy`. – Harkiv, 2006. – 832 s.
10. Chornobaj V. G. Profesiynna kompetentnist` ta yiiv skladovi / V. G. Chornobaj // Naukovy`j visny`k Nacional`nogo universy`tetu bioresursiv i pry`rodokory`stuvannya Ukrayiny`. Seriya: Pedagogika, psy`xologiya, filosofiya. – 2014. – Vy`p. 199 (1). – S. 409–413.

Отримано редакцією 31.05.2018 р.

УДК 378.3:347:331

DOI 10.31376/2410-0897-2018-2-37-157-166

Оксана Вікторівна Повстин,

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри права та менеджменту
у сфері цивільного захисту
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності,
e-mail: oksana_povstyn@ukr.net

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано формування та вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності на основі сучасних методологічних підходів до освітнього процесу. Ключовими чинниками є: структурування та систематизація навчального матеріалу відповідно до особливостей і функцій управлінської діяльності фахівців у галузі безпеки людини; урахування індивідуальних особливостей курсантів і студентів; організація їхньої самостійної роботи щодо розвитку управлінських якостей; чітка система контролювання й оцінювання навчально-пізнавальної діяльності; забезпечення якісного зворотного зв'язку під час передавання інформаційного та методичного матеріалу; функціональність змісту підготовки курсантів і студентів до управлінської діяльності.

Ключові слова: зміст професійної підготовки, управлінська діяльність, управлінська компетентність, освітній процес.

Постановка проблеми. В умовах постійного зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій у природній, соціальній і техногенній сферах завдання забезпечення цивільного захисту та безпеки особистості, суспільства, держави висувають підвищені вимоги до вдосконалення структури і обсягу професійної підготовки до управлінської діяльності фахівців різних напрямів галузі безпеки людини. Йдеться про підготовку нової генерації керівників із цілеспрямованою орієнтацією на здійснення масштабних суспільно значущих справ. Зорієнтованість освітнього процесу на підготовку керівників підрозділів ДСНС такого рівня, здатних брати на себе відповідальність у найскладнішій ситуації, потребує перегляду й удосконалення, передусім його змісту. Визначальна роль тут належить ефективним механізмам добору змісту навчальних дисциплін, оскільки вони повинні забезпечувати точність, достовірність, доказовість, логічну структурованість, випереджувальний зміст інформації, яка вивчається, та наповнення навчальних програм відповідними науковими і професійними даними.

У змістовому плані процес професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності має забезпечуватися відображенням досвіду, накопиченого наукою у взаємозв'язку його чотирьох елементів: управлінських знань, в тому числі про способи виконання професійних управлінських дій; умінь і навичок управління; досвіду управлінської діяльності та досвіду емоційно-ціннісного та вольового ставлення до надзвичайних ситуацій, особливо під час їх ліквідації. Таким чином, зміст управлінської компетентності керівників охоплює знання цілей, специфіки, принципів, методів, організаційних форм, прийомів і засобів управління [1, с. 299]. Фахівцям у галузі безпеки людини для успішного виконання адміністративних функцій потрібні знання, що стосуються: системи й організації діловодства; роботи з персоналом, економіки праці, управлінських технологій, правил ділового етикету та спілкування; основ адміністративного, стратегічного, проектного та кадрового менеджменту; забезпечення зв'язків із громадськістю, основ соціальної психології, педагогіки та соціології [2]. Окрім того, до завдань щодо формування управлінської компетентності відносять ознайомлення майбутніх фахівців з методами вирішення імовірних організаційно-управлінських проблем, розвиток здатності визначати мету й науково достовірно аналізувати чинники, що перешкоджають її досягненню, а також навчання оцінювати переваги і недоліки певних управлінських рішень. Це означає, що зміст підготовки майбутніх фахівців до управлінської діяльності має бути спрямований на те, щоб допомогти курсантам і студентам опанувати основи менеджменту в галузі безпеки людини за різних обставин попередження надзвичайних ситуацій та захисту від них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування управлінської компетентності в майбутніх фахівців у галузі безпеки людини вивчала низка науковців і практиків: А. Балицька, В. Безсонов, О. Болотин, В. Брагін, В. Гречка, Т. Данилова, Т. Люшина, М. Козяр, В. Король, І. Лаухіна, Е. Лук'янчиков, Ю. Панков, В. Покалюк, Р. Ратушний, М. Северін, В. Солнцев та ін. Зокрема, В. Король дослідив формування управлінської компетентності в майбутніх офіцерів пожежної безпеки. Окремі аспекти управлінської діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту вивчали А. Балицька та В. Покалюк. Ці та інші науковці зазначають, що для вирішення проблем щодо підготовки курсантів і студентів необхідна докорінна перебудова освітнього процесу. Однак аналіз свідчить про відсутність науково обгрунтованої педагогічної системи формування управлінської компетентності майбутніх фахівців у галузі безпеки людини.

Як зазначає Р. Гуревич, зміст професійної освіти «має охоплювати, крім фундаментальних усталених теорій і структур головних розділів науки, ще й сучасні наукові досягнення та тенденції розвитку науки на основі її прогнозування» [3, с. 39]. Зважаючи на це, добір змісту професійної підготовки фахівців у галузі безпеки людини здійснюється з урахуванням досягнень вітчизняної та зарубіжної практики дій особового складу в надзвичайних ситуаціях і потреби забезпечення поетапного формування необхідних для успішної управлінської діяльності фізичних якостей і психічних властивостей курсантів і студентів ЗВО ДСНС. Також зміст навчання повинен мати прогностичний характер, тобто враховувати не лише сьогоденні, а й майбутні, перспективні потреби і завдання галузі.

Професійно-управлінська компетентність фахівців у галузі безпеки людини, яка відображає їхню готовність і здатність повноцінно реалізувати свої функції під час розв'язання практичних завдань в органах і підрозділах ДСНС та інших організацій, багато в чому залежить від інтегрованості їхніх знань і умінь, що закладена в змісті підготовки під час навчання у ВНЗ. Тому на рівень управлінської компетентності істотно впливає раціональне поєднання навчальних дисциплін та їх загальна зорієнтованість на професійну діяльність у галузі безпеки людини, коли кожна окрема дисципліна є засобом досягнення спільної мети – формування майбутнього фахівця з усім комплексом необхідних

йому якостей.

Метою статті є вироблення новітніх підходів для оновлення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності на основі сучасних методологічних підходів, з урахуванням основних функцій.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до основних напрямів реформування освітньої галузі зміст підготовки фахівців у галузі безпеки людини у профільних ЗВО, безперечно, має відповідати вимогам компетентнісного підходу, який передбачає, що після закінчення навчання випускник реалізує всі складники своєї підготовки у безпосередній професійній діяльності. У такому випадку в цілісній структурі змісту навчання фахівців управлінський компонент має цілковиту іншу сутність; він позначається як один із ключових і скеровується на здатність до виконання управлінської діяльності в конкретному напрямі галузі безпеки людини. Відповідно має перебудовуватися і добір змісту навчання стосовно управлінської підготовки.

Цілісне усвідомлення та сприйняття професійно-управлінських завдань майбутніх фахівців на всіх напрямках і всіх спеціалізаціях навчання дає змогу відібрати і наповнити професійну освіту науково обґрунтованим змістом. Цей зміст спрямований на багатовимірне бачення всього процесу роботи підпорядкованого підрозділу, основою якого є глибоке опанування теоретичних знань і практичних управлінських умінь і навичок, зокрема:

- усвідомлення основних завдань і перспективних тенденцій ДСНС і галузі безпеки людини в цілому;
- добре орієнтування керівника в нових концепціях, теоріях, ідеях, засобах, технологіях управління;
- досконале опанування системи пошукових і науково-дослідницьких методів аналітико-синтетичної управлінської діяльності;
- готовність до ефективного проектування цілей, завдань, форм і методів професійної та професійно-управлінської діяльності підрозділу;
- уміння та навички моделювання управлінських ситуацій, аналізу шляхів їх вирішення та спроможність організувати їх утілення в життя [4, с. 428].

Специфіка професійної підготовки фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності полягає в тому, що всі навчальні дисципліни, як теоретичні, так і практичні, роблять певний доцільний внесок у формування їхньої управлінської компетентності як інтегрованого результату всієї професійної підготовки. З метою вдосконалення цього результату зміст професійної підготовки методика викладання навчальних дисциплін, змістове наповнення практик і стажування підлягають переосмисленню в контексті формування у випускників ЗВО ДСНС належного рівня управлінської компетентності.

Відповідно, зміст підготовки курсантів і студентів до управлінської діяльності потребує диференціації на кожному етапі формування управлінської компетентності, конкретизації у змісті навчальних дисциплін відповідно до їх потенціалу щодо формування певного компонента цієї компетентності. Таким чином, відповідність змісту підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності щодо завдання формування їхньої управлінської компетентності передбачає: забезпечення курсантів і студентів системою управлінських знань як підґрунтя управлінської культури особистості; спрямованість на розвиток оперативного, гнучкого та творчого мислення; набуття досвіду вирішення управлінських завдань різного ступеня складності, в тому числі в надзвичайних ситуаціях; виховання професійно важливих управлінських якостей, позитивного ставлення до подальшої управлінської діяльності, прагнення до саморозвитку та самореалізації в ній.

Зазначимо, що, добираючи зміст професійної підготовки курсантів і студентів ЗВО ДСНС ми, фактично розпочинаємо проектування, організацію та управління освітнім процесом із формування управлінської компетентності майбутніх фахівців у галузі безпеки людини. Це передбачає: визначення його мети, постановку завдань навчання, вибір відповідних форм і методів навчання й виховання тощо. Зрозуміло, що професійна підготовка відбувається поступово та поетапно та складається з певних часових періодів, які є структурними одиницями освітнього процесу і повинні розглядатися з точки зору управління, оскільки мають всі якісні характеристики управлінського циклу.

Вважаємо, що, готуючи майбутніх керівників, науково-педагогічні працівники не лише повинні самі відповідально ставитись до управління освітнім процесом, а й пояснювати курсантам і студентам ЗВО ДСНС особливості управлінських функцій на прикладі планування та організації їхньої професійної підготовки. У цьому контексті становить інтерес структура управління освітнім процесом, запропонована науковцями, до якої належать інформаційно-аналітична, мотиваційно-цільова, планово-прогностична, організаційно-виконавська, контрольна-діагностична та регулятивно-корекційна функції [5]. Вона забезпечує ефективність координаційних механізмів і цілісність усього процесу формування

управлінських якостей особистості. Зокрема, реалізація інформаційно-аналітичної функції полягає у створенні системи накопичення професійно значущої інформації та її аналізі, на основі чого формується зміст професійної підготовки. Мотиваційно-цільова функція забезпечує коректне визначення мети ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності, що ґрунтується на знаннях вимог до управлінської компетентності випускників, засобів і способів їх вимірювання й оцінювання. Співвіднесення цілей з основними етапами планування дій відображає планово-прогностична функція, що реалізується в діяльності, спрямованій на оптимальний вибір змісту професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності та розроблення відповідних навчальних програм. Моделювання практичного втілення змісту через систему навчальних планів, робочих програм, методів і педагогічних технологій в освітній процес передбачає організаційно-виконавська функція управління професійною підготовкою курсантів і студентів. Контрольно-діагностична функція забезпечує зворотній зв'язок у процесі досягнення педагогічних цілей і передбачає аналіз та оцінювання необхідної інформації, а регулятивно-корекційна, за необхідності, дає змогу здійснювати коригування певних елементів і ланок освітнього процесу [6, с. 180–186].

Відзначимо важливу роль викладача як організатора навчально-пізнавальної діяльності курсантів і студентів. У зв'язку з цим розглядаючи запропоновану структуру управлінського циклу з позиції вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності, доречно доповнити її мобілізаційною функцією активізації науково-педагогічних працівників ЗВО ДСНС щодо вирішення завдань підвищення якості й ефективності освітнього процесу. Вважаємо, що саме ця функція має домінувати в підготовці фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності та виконувати роль стрижня у процесі формування управлінської компетентності майбутніх кваліфікованих керівників.

Такий підхід у проектуванні змісту підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності спирається на традиційні завдання професійної освіти: 1) загальнонаукова (у тому числі, природничо-математична та соціально-гуманітарна) та світоглядна підготовка; 2) загальнопрофесійна підготовка; 3) професійно орієнтована (теоретична та практична) підготовка. У нашому дослідженні ці завдання мають дещо інші предметні засади та доповнюються четвертою складовою – 4) професійно спрямована управлінська підготовка курсантів і студентів. Її проектування та реалізація має спиратися на положення: чим вищий рівень узагальнення знань, тим ширшою є сфера їх дії та, водночас, меншою кількість необхідної для засвоєння інформації. У зв'язку з цим головним об'єктом вивчення є провідні закономірності, а всі факти та явища доцільно розглядати, передусім, як засіб розкриття суті цих закономірностей [3, с. 39].

Оскільки зміст підготовки до управлінської діяльності передбачає озброєння майбутніх фахівців у галузі безпеки людини фундаментальними теоретичними знаннями з теорії та психології управління про закономірності та принципи організації професійної діяльності, суперечності цього процесу, їх прояви у практиці управління тощо, то ці аспекти необхідно відображати в навчальних планах і робочих програмах відповідних дисциплін. На нашу думку, завдання професійної освіти, що стосується власне управлінської підготовки курсантів і студентів, відображає співвідношення навчальних курсів (дисциплін), спрямованих на формування та розвиток певних компонентів управлінської компетентності фахівців певного напрямку галузі безпеки людини. З методичної точки зору це дає змогу визначити, по-перше, наскільки повно це співвідношення характеризує систему підготовки майбутніх фахівців цієї галузі до управлінської діяльності; по-друге, наскільки глибоко інтегровані в освітній процес управлінські ролі, які має виконувати досвідчений і компетентний керівник підрозділу ДСНС чи іншої структури, причетної до безпеки людини [7, с. 6–7].

Ці два виміри в дослідженні набувають ключового значення в контексті побудови змісту професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності на науковій основі [8, с. 137]. Тобто відповідно до сучасних підходів, зокрема системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, полісуб'єктного, компетентнісного, середовищного, ресурсного, з урахуванням інтеграції знань із дисциплін суміжних галузей для ефективного розв'язання в подальшому практичних завдань безпеки людини. З цього приводу М. Козяр підкреслює, що комплексне вирішення завдання підготовки фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності, зокрема в екстремальних обставинах, потребує міждисциплінарного підходу й інтегрування навчального матеріалу, а також налагодження зв'язків із прикладними аспектами психології, психофізіології, фізіології [9, с. 3, 20], що сприятиме формуванню професійно важливих управлінських якостей майбутніх керівників підрозділів.

Отже, для посилення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності її зміст має передбачати: озброєння курсантів і студентів належними

управлінськими, а також суміжними, зокрема психологічними і педагогічними знаннями; вироблення в них творчого мислення, уміння обґрунтовувати і приймати нестандартні управлінські рішення; розвиток упевненості в необхідності управлінської підготовки для успішної професійної діяльності в підрозділах ДСНС. Усвідомлення фахівцями особистісного сенсу управлінської діяльності, його місця в ієрархії життєвих смислів сприяє дотриманню належних стандартів у роботі, відповідальності, суспільної корисності, стійкої мотивації розвитку професійно значущих управлінських якостей. Тому професійну підготовку доцільно здійснювати з урахуванням взаємозв'язків між особистісними чинниками, ціннісно-сміслова складова яких є джерелом активності особистості, стимулює її потребу самовдосконалення, прагнення до самореалізації в професійно-управлінській діяльності [10, с. 102–103].

Оскільки зміст підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності має спрямовуватися на формування їхньої управлінської компетентності, то це передбачає вироблення та розвиток у курсантів і студентів ЗВО ДСНС України певних управлінських умінь і навичок, серед яких виокремлюють:

- гностичні (визначення індивідуально-психологічних особливостей працівників підрозділу і прогнозування їхнього особистісного і професійного розвитку шляхом здійснення педагогічного впливу; аналіз професійно-управлінської ситуації та передбачення її наслідків; постановка мети і завдань управлінської діяльності тощо);

- конструювальні та проектувальні (планування власної управлінської діяльності, моделювання особистості «ідеального керівника», управлінської ситуації та можливих тенденцій її розвитку; визначення засобів і способів ефективного впливу на особовий склад підрозділу ДСНС під час виконання управлінських функцій тощо);

- організаторські (узгодження та координування своїх управлінських дій з діями інших керівників підрозділів ДСНС, створення атмосфери співробітництва з особовим складом під час виконання управлінської діяльності, здійснення контролю власної управлінської діяльності та дій підлеглих, за потреби внесення в план необхідних коректив тощо);

- комунікативні (дотримання такту та ділового, доброзичливого тону, точне та зрозуміле передавання інформації, думок, почуттів і настроїв; наповнення змісту спілкування оптимізмом, підтримування бойового духу підлеглих, спонукання їх до самовдосконалення, активне слухання та розуміння працівників підрозділу, налагодження зворотного зв'язку тощо).

Увесь комплекс управлінських умінь і навичок відображений у змісті структурних компонентів управлінської компетентності майбутніх фахівців у галузі безпеки людини.

Розгляд управлінської діяльності потребує врахування особливої ролі керівника підрозділу ДСНС, яка визначає його місце в особовому складі підрозділу. Неодмінними ключовими особливостями його управлінської компетентності є: яскраво виражені лідерські управлінські якості, що виявляються в повсякденній професійній діяльності, зокрема у взаєминах між іншими представниками керівництва і співробітниками ДСНС, і суттєво впливають на ефективність результатів виконання управлінських функцій.

Зміст виховання у ЗВО ДСНС, що є невід'ємною складовою освітнього процесу, відображений у нормативних документах і планах виховної та соціально-гуманітарної роботи, а також у планах і програмах підготовки різних категорій курсантів і студентів та призначений забезпечувати всебічний розвиток кожної особистості як носія культури. У контексті підготовки майбутніх керівників підрозділів ДСНС його основними елементами є: концепція виховання як сукупність ідей, поглядів, положень про виховання у ЗВО ДСНС; змістові характеристики виховання фахівців у галузі безпеки людини як майбутніх управлінців, висвітлені у кваліфікаційних вимогах до їхньої підготовки; професійно значущі управлінські якості особистості, що розвиваються у процесі навчання, і напрями виховання, які сприяють формуванню всіх компонентів управлінської компетентності курсантів і студентів у ЗВО ДСНС (національне, патріотичне, громадянське, моральне, правове, естетичне, розумове, економічне, екологічне, професійне, фізичне та ін.).

Аналіз наукових праць із проблеми дослідження та власний досвід педагогічної роботи у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності дав змогу встановити, що розроблення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності має здійснюватися на основі сучасних методологічних підходів до освітнього процесу. При цьому ключовими чинниками формування, розвитку й удосконалення змістових компонентів управлінської компетентності майбутніх керівників підрозділів ДСНС є: структурування та систематизація навчального матеріалу відповідно до особливостей і функцій управлінської діяльності фахівців у галузі безпеки людини; урахування індивідуальних особливостей курсантів і студентів; організація їхньої самостійної роботи щодо розвитку управлінських якостей; чітка система контролювання й оцінювання навчально-пізнавальної

діяльності; забезпечення якісного зворотного зв'язку під час передавання інформаційного та методичного матеріалу; функціональність змісту підготовки курсантів і студентів до управлінської діяльності.

Грунтовне вивчення практики професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності переконує, що її зміст має орієнтуватися на неухильне досягнення курсантами і студентами ЗВО ДСНС України максимально можливого рівня управлінської компетентності. У зв'язку з цим, до нагальних завдань, пов'язаних з її формуванням у майбутніх фахівців у галузі безпеки людини під час професійної підготовки у ЗВО ДСНС відносимо:

- засвоєння курсантами і студентами нормативно-правової бази функціонування ДСНС України, законів і принципів управління, основ управлінської діяльності в системі ДСНС України;
- опанування вмінь розробляти необхідні документи, планувати і координувати дії щодо забезпечення належного рівня бойової готовності особового складу підрозділів ДСНС України;
- вироблення вмінь щодо реалізації принципів управління та прийняття управлінських рішень у процесі професійної діяльності в галузі безпеки людини під час надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків;
- формування навичок ефективного виконання управлінських функцій, спрямованих на захист і безпеку людей в екстремальних обставинах [11, с. 62].

Сучасні потреби кадрового забезпечення ДСНС України та інших служб, пов'язаних з дотриманням безпеки життєдіяльності, спонукають ставити високі вимоги до підготовки управлінців, здатних професійно формувати ефективні моделі управління в умовах надзвичайних ситуацій. Під час пошукової роботи ми також проаналізували за єдиним алгоритмом сутність і вияви професійної управлінської компетентності керівників системи управління ДСНС різного рівня. Це дало змогу розкрити соціально-професійну структуру управлінської компетентності фахівців у галузі безпеки людини різних напрямів (пожежної безпеки, цивільної безпеки, екологічної безпеки, кібербезпеки, психологічного та соціального захисту, охорони праці та ін.), вичленувати загальне та особливе в їхній управлінській діяльності та на цій основі визначити основний зміст управлінської підготовки, що складається з трьох взаємопов'язаних частин: стратегічної, тактичної та оперативної, кожна з яких має суб'єктні, об'єктні та предметні засади. Названі характеристики цього змісту розглядаємо як певний еталон, що відображає побудову та рівневі системи управлінської компетентності майбутніх керівників підрозділів ДСНС.

Відповідно, зміст підготовки майбутніх фахівців різних напрямів галузі безпеки людини до управлінської діяльності розробляється на трьох взаємопов'язаних рівнях: загальнотеоретичному (стратегічна частина), професійно орієнтованому (тактична частина) та професійно-практичному (оперативна частина). На *загальнотеоретичному* рівні зміст їхньої управлінської підготовки містить знання про: сутність, основні положення та закономірності теорії управління (менеджменту); провідні завдання державної політики у сфері цивільного захисту України; органи управління цивільним захистом та їх функції; поняття про систему управління та її складові; функції управління ДСНС України та їх класифікацію; менеджмент як вид професійної діяльності в органах і підрозділах галузі безпеки людини; вимоги до сучасного керівника тощо. На *професійно орієнтованому* рівні зміст підготовки фахівців охоплює знання про: функції менеджменту в їхній галузі (планування, мотивування, організацію, контроль та ін.); принципи і методи управління в органах і підрозділах ДСНС; організаційну структуру управління тощо. На *професійно-практичному* рівні зміст навчання майбутніх керівників містить знання про сутність прийняття управлінських рішень та їх класифікацію, типи та стилі поведінки керівників, структуру особистості керівника, а також організацію управління під час надзвичайних ситуацій тощо.

Основне змістове навантаження з підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності несе спеціально розроблений для цього курс *«Теоретичні основи і практичні аспекти менеджменту в органах і підрозділах цивільного захисту»*. Мета його вивчення полягає не лише у формуванні в курсантів і студентів сучасного управлінського мислення та системи спеціальних знань у галузі управління, а й виробленні навичок розроблення та прийняття управлінських рішень, набуття вміння аналізувати складні пертурбації в невизначених умовах і своєчасно, гнучко на них реагувати [12].

Звичайно, для якісної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності необхідне відповідне навчально-методичне забезпечення, яке б глибоко й усебічно розкривало зміст складної та водночас важливої та цікавої дисципліни з організації управління в органах і підрозділах ДСНС України. З урахуванням цих особливостей і вимог підготовлений навчальний посібник *«Теоретичні основи і практичні аспекти менеджменту в органах і підрозділах цивільного захисту»*. Викладення теоретичного матеріалу посібника спирається на логічні взаємозв'язки провідних положень теорії управління, що передбачає послідовне вивчення основних завдань управління у ДСНС України, а також функцій управлінської діяльності фахівців у галузі безпеки людини (інформаційної, планувально-

проектувальної, мотивувальної, організаційно-забезпечувальної, координувальної, контролюючої, аналітичної, коригувальної та прогностичної).

У навчальному посібнику системно та цілісно висвітлено теоретичні основи і практичні аспекти менеджменту як науки про управлінську діяльність, зокрема стосовно діяльності органів і підрозділів ДСНС; розкрито специфіку, результативність та ефективність системи менеджменту організацій в умовах надзвичайних ситуацій; сутність, етапи розвитку служби цивільного захисту, інформаційні системи і засоби комунікації; визначено особливості сучасного управління, знання яких необхідне фахівцям у галузі безпеки людини; детально розглянуто проблеми керівництва та лідерства, організації прийняття управлінських рішень; значна увага приділена функціям і методам управління, службовій відповідальності керівника тощо.

Особливістю посібника є його практична спрямованість на формування управлінської компетентності майбутніх фахівців у галузі безпеки людини, оскільки в ньому запропоновані навчальні матеріали, що дають необхідні уявлення про теорію управління та її сучасний розвиток, усебічно розкривають сутність управлінської діяльності в галузі, відображають комплекс управлінських функцій фахівців у галузі безпеки людини, а також конкретну інформацію з практичної підготовки кваліфікованих менеджерів – керівників різних ланок управління органів і підрозділів ДСНС [12] та інших установ, причетних до безпеки людини. Упровадження розробленого навчально-методичного посібника у професійну підготовку майбутніх фахівців до управлінської діяльності передбачає:

- спрямованість її змісту на формування управлінської компетентності курсантів і студентів, удосконалення всіх її компонентів, які детерміновані функціями управлінської діяльності фахівців і визначають систему їхніх професійно-управлінських цінностей;

- вироблення та закріплення в курсантів і студентів морально-етичних переконань, необхідних для реалізації ефективної управлінської діяльності в підрозділах ДСНС України;

- охоплення в змісті підготовки майбутніх керівників підрозділів ДСНС психологічних основ управлінської діяльності, основ менеджменту та сучасних технологій управлінської діяльності в галузі безпеки людини;

- забезпечення курсантів і студентів управлінськими знаннями і практичними вміннями і навичками ефективного виконання функцій управлінської діяльності на основі їх усвідомлення у процесі професійної підготовки;

- формування в майбутніх фахівців у галузі безпеки людини когнітивного, діагностичного, аксіологічного, праксеологічного та рефлексивного компонентів управлінської компетентності шляхом налагодження міждисциплінарних зв'язків.

Висновки. Таким чином, зміст професійної підготовки фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності визначається галузевим стандартом вищої освіти, який є підґрунтям для проектування освітнього процесу в ЗВО ДСНС і розроблений з урахуванням усього комплексу управлінських функцій фахівців у галузі безпеки людини. Реалізація в освітній практиці обґрунтованого змісту підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності спрямована на формування у курсантів і студентів управлінської компетентності, ставлення до неї як до важливого чинника успішної професійної діяльності, усвідомлення необхідності професійного самовдосконалення через її розвиток, забезпечення готовності особистості до майбутньої професійної діяльності з урахуванням вимог суспільства до випускників ЗВО ДСНС України.

Для якісної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності необхідно не лише вдосконалити зміст теоретичної та практичної підготовки, а й визначити методичні особливості цієї підготовки і розробити відповідну технологію, яка гарантувала б ефективне формування в курсантів і студентів управлінської компетентності кваліфікованих менеджерів – керівників різних ланок управління в галузі безпеки людини. До подальших напрямів наукового пошуку відносимо також розроблення педагогічних засад технології формування управлінської компетентності в майбутніх фахівців.

Список використаних джерел та літератури

1. Ягупов В. В. Управлінська культура і компетентність керівників як системна психолого-педагогічна проблема / В. В. Ягупов, В. І. Свистун, М. Я. Кришталь, В. М. Король // Педагогічні науки : зб. наук. праць НАДПСУ України. Серія : Педагогічні та психологічні науки. – 2013. – № 4 (69). – С. 291–301.

2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників: затверджено Наказом Міністерства праці та соціальної політики України № 336 від 29.12.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN11827.html. – Дата звернення: 28.04.2018.

3. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах : монографія / Роман Семенович Гуревич. – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 410 с.

4. Дубасенюк О. Теоретико-методологічні засади інтегрованої судисципліни «методика викладання педагогіки» / Олександра Дубасенюк // *Interdyscyplinarność pedagogiki i jej subdyscypliny / pod red. Zofii Szaroty i Franciszka Szloska.* – Radom : Wyd-wo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji PIB, 2013. – S. 425–435.
5. Третьяков П. И. Адаптивное управление педагогическими системами : учеб. пособ. / П. И. Третьяков, С. Н. Митин, Н. Н. Бояринцева. – М. : Академия, 2007. – 368 с.
6. Северин Н. Н. Педагогическая концепция многоуровневой системы профессиональной подготовки сотрудников ГПС МЧС России к деятельности в чрезвычайных ситуациях : дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Николай Николаевич Северин. – Белгород, 2013. – 438 с.
7. Панков Ю. И. Профессиональная управленческая компетентность как фактор оптимизации деятельности руководителя государственной противопожарной службы: социологический анализ : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. социол. наук : спец. 22.00.08 «Социология управления» / Ю. И. Панков. – М., 2003. – 25 с.
8. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
9. Козяр М. М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. М. Козяр. – Вінниця, 2005. – 37 с.
10. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах : монографія / Лариса Анатоліївна Руденко. – Львів : Піраміда, 2015. – 342 с.
11. Данилова Т. В. Педагогическая технология формирования организационно-управленческой компетентности у курсантов вузов МЧС России : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Татьяна Викторовна Данилова. – СПб, 2014. – 151 с.
12. Ратушний Р. Т. Теоретичні основи і практичні аспекти менеджменту в органах і підрозділах цивільного захисту : навч. посіб. / Р. Т. Ратушний, В. Й. Кузиляк, А. В. Саміло, О. В. Повстин. – Львів : ЛДУБЖД, 2015. – 348 с.

Оксана Викторовна Повстын,
кандидат экономических наук, доцент,
заведующая кафедрой права и менеджмента
в сфере гражданской защиты
Львовского государственного университета
безопасности жизнедеятельности,
e-mail: oksana_povstyn@ukr.net

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ БЕЗОПАСНОСТИ ЧЕЛОВЕКА К УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье проанализировано формирование и совершенствование содержания профессиональной подготовки будущих специалистов в области безопасности человека к управленческой деятельности на основе современных методологических подходов к образовательному процессу. Ключевыми факторами являются: структурирование и систематизация учебного материала в соответствии с особенностями и функциями управленческой деятельности специалистов в области безопасности человека; учет индивидуальных особенностей курсантов и студентов; организация их самостоятельной работы по развитию управленческих качеств; четкая система контроля и оценивания учебно-познавательной деятельности; обеспечение качественной обратной связи при передаче информационного и методического материала; функциональность содержания подготовки курсантов и студентов к управленческой деятельности.

Ключевые слова: содержание профессиональной подготовки, управленческая деятельность, управленческая компетентность, образовательный процесс.

Oksana Povstyn,
PhD in economics, associate professor,
head of the department of law and management
in the field of civil protection Lviv state university
of life safety Lviv, Ukraine,
e-mail: oksana_povstyn@ukr.net

IMPROVING THE CONTENT OF PREPARING FUTURE SPECIALISTS IN THE FIELD OF HUMAN SECURITY FOR MANAGEMENT ACTIVITIES

The article analyzes the formation and improvement of the content of professional training of future specialists in the field of human security for management activities on the basis of modern methodological approaches to the educational process.

Introduction. *In the conditions of constant growth of the risks of emergencies in the natural, social and technogenic spheres, the task of providing civil protection and the security of the individual, society, and the state put forward increased requirements for improving the structure and volume of professional training for the management of specialists in various fields of human safety.*

Purpose. *To develop the latest approaches for updating the content of future specialists' training in the field of human security for management activity on the basis of modern methodological approaches, taking into account the main functions.*

Methods. *In the course of our research, traditional pedagogical methods of research were used: pedagogical observation, research interview, study and generalization of pedagogical experience, primary sources, as well as the method of pedagogical experiment, the essence of which is the special organization of pedagogical activity of teachers, cadets and students in the verification and substantiation of pre-designed theoretical assumptions, or hypotheses.*

Results. *The implementation in the educational practice of the substantiated content of the future specialists' training in the field of human security for management activities is aimed at the cadets and students' management competence forming, the attitude towards it as an important factor of successful professional activity.*

Originality. *The pedagogical science has not developed perfect mechanisms yet that would allow to constructively determine the level of preparedness of specialists of this profile for management activity, to fix the quality of forming their management competence, to make correct decisions regarding the directions of modernization of vocational education of specialists of various directions in the field of human security in modern paradigm of education. Such situation forms the need for finding effective theoretical foundations and methodological approaches students' training in higher education institutions for management activities.*

Conclusion. *For the qualitative training of future specialists in the field of human security, it is necessary not only to improve the content of theoretical and practical training, but also to determine the methodical features of this training and to develop an appropriate technology that would ensure efficient formation of qualified managers of different types of cadets and students of managerial competence. sections of management in the field of human security.*

Key words: *content of professional training, management activity, management competence, educational process.*

References

1. Yagupov V. V. Upravlins'ka kul'tura i kompetentnist' kerivny'kiv yak sy'stemna psy'xologo-pedagogichna problema / V. V. Yagupov, V. I. Svy'stun, M. Ya. Kry'shtal', V. M. Korol' // Pedagogichni nauky' : zb. nauk. pracz' NADPS Ukrayiny'. Seriya : Pedagogichni ta psy'xologichni nauky'. – 2013. – № 4 (69). – S. 291–301.
2. Dovidny'k kvalifikacijny'x xaraktery'sty'k profesij pracivny'kiv: zatverdzheno Nakazom Ministerstva praci ta social'noyi polity'ky' Ukrayiny' № 336 vid 29.12.2004 r. [Elektronny'j resurs]. – Rezhym dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN11827.html. – Data zvernennya: 28.04.2018.
3. Gurevy'ch R. S. Teoriya i prakty'ka navchannya v profesijno-texnichny'x zakladax : monografiya / Roman Semenov'ch Gurevy'ch. – Vinny'cya : DOV «Vinny'cya», 2008. – 410 s.
4. Dubasenyuk O. Teorety'ko-metodologichni zasady' integrovanoyi sudy'scy'plyny' «metody'ka vy'kladannya pedagogiky'» / Oleksandra Dubasenyuk // Interdyscyplinarnos'c pedagogiki i jej subdyscypliny' / pod red. Zofii Szaroty i Franciszka Szloska. – Radom : Wyd-wo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji PIB, 2013. – S. 425–435.
5. Tret'yakov P. Y'. Adapty'vnoe upravleny'e pedagogy'chesky'my' sy'stemamy' : ucheb. posob. / P. Y'. Tret'yakov, S. N. My'ty'n, H. H. Boyary'nceva. – M. : Akademya, 2007. – 368 s.
6. Severy'n N. N. Pedagogy'cheskaya koncepcy'ya mnogourovnevoj sy'stemy' professy'onal'noj podgotovky' sotrudny'kov GPS MChS Rossy'y' k deyatel'nosty' v chrezvychajny'x sy'tuacy'yah : dy'ss. ... d-ra ped. nauk : 13.00.08 / Ny'kolaj Ny'kolaevy'ch Severy'n. – Belgorod, 2013. – 438 s.
7. Pankov Yu. Y'. Professy'onal'naya upravlencheskaya kompetentnost' kak faktor opyty'my'zacy'y' deyatel'nosty' rukovody'telya gosudarstvennoj proty'vopozharnoj sluzhby: socy'ology'chesky'j analy'z : avtoref. dy's. na soy'skany'e nauch. stepeny' kand. socy'ol. nauk : specz. 22.00.08 «Socy'ology'ya upravleny'ya» / Yu. Y'. Pankov. – M., 2003. – 25 s.
8. Goncharenko S. Ukrayins'ky'j pedagogichny'j slovny'k / Semen Goncharenko. – K. : Ly'bid', 1997. – 376 s.

9. Kozyar M. M. Teorety`chni ta metody`chni zasady` profesijnoyi pidgotovky` osobovogo skladu pidrozdiliv z nadzvy`chajny`x sy`tuacij : avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. stupenya d-ra ped. nauk : specz. 13.00.04 «Teoriya i metody`ka profesijnoyi osvity» / M. M. Kozyar. – Vinny`cya, 2005. – 37 s.

10. Rudenko L. A. Formuvannya komunikaty`vnoyi kul`tury` majbutnix faxivciv sfery` obslugovuvannya u profesijno-texnichny`x navchal`ny`x zakladax : monografiya / Lary`sa Anatoliiyvna Rudenko. – L`viv : Piramida, 2015. – 342 s.

11. Dany`lova T. V. Pedagogy`cheskaya texnologiy`ya formy`rovany`ya organy`zacy`onno-upravlencheskoj kompetentnosti` u kursantov vuzov MChS Rossy`y` : dy`s. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Tat`yana Vy`ktorovna Dany`lova. – SPb, 2014. – 151 s.

12. Ratushny`j R. T. Teorety`chni osnovy` i prakty`chni aspekty` menedzhmentu v organax i pidrozdilax cy`vil`nogo zaxy`stu : navch. posib. / R. T. Ratushny`j, V. J. Kuzy`lyak, A. V. Samilo, O. V. Povsty`n. – L`viv : LDUBZhD, 2015. – 348 s.

Отримано редакцією 20.05.2018 р.

УДК 373.5.091.313.016:502/504

DOI 10.31376/2410-0897-2018-2-37-166-173

Юрій Володимирович Солобай,
науковий співробітник лабораторії позашкільної
освіти Інституту проблем виховання
Національної академії педагогічних наук України,
e-mail: slur@ua.fm

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА ШКІЛ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті екологічно орієнтоване освітнє середовище розглянуто як інструмент підвищення результативності освіти для збалансованого (сталого) розвитку. Воно має ознаки відкритої динамічної системи, в якій просторова характеристика синергетично сприяє формуванню нелінійної – більш ефективної в добу глобалізації екологічних проблем – освітньої моделі. Умовою створення цього типу середовища є соціальне партнерство шкіл з інституціями державного, комерційного та громадського секторів. Така форма соціальної взаємодії може сприяти формуванню моделі коеволуційного розвитку соціоприродної системи. Пропонується схема аналізу готовності освітніх закладів до встановлення соціального партнерства.

Ключові слова: екологічно орієнтоване середовище, соціальне партнерство, коеволуційна стратегія в освіті, гармонізація відносин людини та довкілля.

Актуальність проблеми. Освіта є складовою соціоприродної системи, тому закладам освіти доцільно функціонувати за принципами збалансованої моделі суспільства та пропонувати зразки подібних моделей. Їх невід'ємним атрибутом має стати гармонізація відносин людства та біосфери, спільний несуперечливий розвиток – коеволуція. Європейська Економічна Комісія ООН визнала освіту збалансованого (сталого) розвитку найбільш ефективним засобом екологізації людської свідомості. «Освіта сприяє зміцненню відчуття відповідальності..., заохочує перспективне та критичне мислення, поєднує традиційні знання, забезпечує визнання глобальної взаємозалежності й сприяє аналізу нових способів життя, які поєднують добробут, якість життя та повагу до природи й інших людей», – зазначається у доповіді ЮНЕСКО [1, с. 2]. Натомість, результати проведення Всесвітньої Декади освіти в інтересах збалансованого (сталого) розвитку (2005–2014 рр.) свідчать, що відчутних змін у системі екологічного виховання поки що не відбулося, незважаючи на значне розширення законодавчої бази, поповнення корпусу навчальної, методичної, популярної літератури з екологічної тематики.

Цей висновок цілком справедливий і для України. Є два пояснення такого стану речей. Перше: освітнє середовище шкіл є далеким від екологічних стандартів, а зміст концепції коеволуційного розвитку людини й довкілля, методи їх впровадження у педагогічну практику залишаються маловідомими для значного кола освітян. Друге: певна комунікативна ізоляваність української школи від соціальних інституцій, які більш активні у впровадженні принципів збалансованого розвитку. Отже, слабкі зв'язки з державним, комерційним, а особливо з громадським сектором, через який школа мала б поширювати ідеї коеволуційного розвитку, стримують процес усвідомлення суспільством кризових явищ, що відбуваються у природному середовищі під впливом людської діяльності. Відтак, дослідження механізмів, які забезпечують екологізацію освітнього середовища сучасної школи шляхом встановлення соціального